De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden versonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE.** Abonnementen en Advertentiën aan den **Uitgever J. A. WORMSER; Bureau N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam.**
Inzendingen die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uren worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen

Zondag 15 Maart 1896. N°. 951.

Abonnementsprijs: *franco* aan huis, per drie maanden *f* 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureel 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureel te Amsterdam.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

XXVI.

> Laat ons kieren voor ons wat recht is; laat ons kennen onder ons wat goed is.
>
> Job 34:4.

Thans moet de vraag beantwoord, wat de eigenlijke beteekenis zij van de zoo veelzijns raadselachtige woorden: »*Ten dage* als gij eet van den Boom *der kennisse* des goeds en des kwaads *zult gij den dood sterven.*" Naar onze vaste overtuiging is de gangbare verklaring van deze woorden *niet* de juiste, en we verzoeken deswege onzen lezers met meer dan gewone opmerkzaamheid hetgeen hierover staat gezegd te worden, te willen volgen. Beginnen we daartoe met de woorden: *kennisse des goeds en des kwaads.* Deze uitdrukking verklaart men gemeenlijk in dien zin, dat Adam en Eva, door te zondigen, voor het eerst een proefondervindelijke kennis van het booze kregen. Ook onze Kantteekenaren vatten het zoo op. In het Latijn dier dagen, waarin onze godgeleerden destijds alle vraagstukken van dien aard behandelden, heette dit een *cognitio experimentalis.* Men ontkende dus niet, dat Adam ook vóór den val het onderscheid tusschen goed en kwaad kende; alleen maar, men hield staande, dat het nog heel iets anders is, van dronkenschap gehoord te hebben, en zelf dronken geweest te zijn. Het eerste geeft een *afgetrokken* kennis, alleen het laatste een *proefondervindelijke* kennis. De kinderachtige opvatting, als ware Adam vóór zijn val zedelijk onnoozel geweest, en als ware hij eerst door te zondigen tot *zedelijk* besef ontwaakt, is van later uitvinding. Zulk een ongerijmdheid bevalen de kerkleeraren nimmer aan. Voor hen bestond het nieuwe, dat Adam verkrijgen zou, in dat *proefondervindelijke.* Een ongehuwde vrouw weet wel van moedervreugde, maar eerst wie zelve moeder werd, *kent* die vreugde in den diepen zin van het woord. Op zichzelf nu liet deze verklaring zich zeer wel hooren, en ook schrijver dezes is er lange jaren meê medegegaan, gelijk het billijk is, dat een ieder begint, niet met den arbeid van voorgangers af te keuren, maar door er zich bij aan te sluiten. Van lieverlede echter rezen er te sterke bezwaren tegen, die ten slotte dwongen deze verklaring als ongenoegzaam op te geven.

De bezwaren waren vooral twee in aantal. Na den val zegt God de Heere: »De mensch is geworden *als onzer één*, kennende het goed en het kwaad." Hier wordt alzoo duidelijk uitgesproken, dat de nieuwe kennisse van goed en kwaad, die aan den mensch door het eten van den boom is toegekomen, een *soortgelijke* kennis is als *God zelf* van goed en kwaad bezit. Hoe men deze woorden ook wende of keere, die beteekenis is er niet uit weg te cijferen. Nu staat het intusschen vast, dat God zelf geen *proefondervindelijke* kennis van het kwaad *kan* hebben. Indien iets vaststaat dan dit. Ja, zelfs kan God ook van het goed geen proefondervindelijke kennis in dien bedoelden zin hebben, want God geeft wel de wet, maar volbrengt die niet. Doch laat dit loopen, en bepaal u tot *het kwaad.* Dan immers is alle twijfel uitgesloten, en stemt ieder toe, dat het geen zin zou hebben te zeggen: »De mensch is geworden als onzer één, *want thans bezit hij proefondervindelijke kennis van het goede en van het kwade.*" Dat ware niet minder dan heiligschennis. — En naast dit eerste bezwaar staat een ander, dat evenmin is weg te cijferen. De oude uitlegging verklaart dan, op haar manier, nog *wel*, hoe de mensch proefondervindelijke kennis van *het kwade* kreeg, maar niet hoe hij proefondervindelijke kennis kreeg van *het goede.* De val maakt integendeel den mensch in zijn onherboren natuur *tot alle goed onbekwaam*, terwijl hij juist omgekeerd *vóór zijn val* reeds proefondervindelijke kennis van het goede bezat. Al heeft Adam vóór den val ook maar één halven dag bestaan, dan heeft hij dien halven dag geleefd volkomen *conform* de wet Gods, dan *deed* hij dus het goede, en bezat alzoo van het goede proefondervindelijke kennisse. Een kenniase van het goede derhalve, die hij door den val niet verkreeg, maar veeleer *verloor.* En hoe zou het dan aangaan om te zeggen: Door het eten van den boom zult gij komen tot de proefondervindelijke kennisse van goed en kwaad, — als het feit integendeel was, dat hij deze soort kennis van het goede veeleer *verloor*, en alleen van het kwade er door *verkreeg.* Onze *Kantteekenaren* hebben deze laatste moeilijkheid dan ook gevoeld, en daarom gezegd, dat de kennisse van het *kwade* hier in zedelijken zin moet genomen worden, maar de kennisse van het *goede* in de beteekenis van *heilgoed.* Adam zou ondervinden, zoo teekenen ze aan, »wat goed hij daardoor verkrijgen zou". Zulk een splitsing is echter weinig aannemelijk. Niemand denkt er bij het lezen aan. Iets waaraan we nog toevoegen, dat bij heel deze verklaring de boom niet tot zijn recht komt. Deze proefondervindelijke kennisse van het kwade zou Adam toch bij *elke zonde* verkregen hebben. Ja de eerste gedachte van zondigen aard zou hem die evenzoo hebben verleend. Elke zondige gedachte bezoedelt het hart.

Op grond van deze bezwaren, die voor ons overwegend zijn, achten we, dat de opvatting van »kennis" als *proefondervindelijke kennis* hier den bal misslaat, en willen we, om geen afbrekende, maar opbouwende critiek te oefenen, hierom zeggen, welke andere verklaring ons meer toelacht, en ons voorkomt veel beter al de moeilijkheden te ondervangen. Wie het hierin niet aanstonds met ons eens is, luide nu niet terstond de alarmklok, om in de gemeente rond te roepen, dat we de kerk in brand steken. Hij roepe geen brand, maar weerlegge. Zoo deden steeds Gereformeerde theologen. Welnu de verklaring, die we met eenig vertrouwen aanbevelen gaat uit van de opmerking, dat het woord *kennis* in de Heilige Schrift ook voorkomt in een beteekenis, die wij in onze taal missen, en die juist het tegenovergestelde van proefondervindelijk is. Onze *Kantteekenaren* hebben dit bij Gen. 18:19 zelven precies zoo opgemerkt. Daar spreekt God van Abraham: »*Want Ik heb hem gekend*, dat hij zijn kinderen en zijn huis na zich zou bevelen", en hierbij teekenen zij aan: »Ik heb hem uitverkoren, bedacht en verzorgd als mijn eigendom. *Alzoo wordt het woord* KENNIS *genomen in onderscheidene plaatsen.*" En dan verwijzen ze naar Psalm 1:6, Jeremia 1:5, Jeremia 24:5, Hozea 13:5, Amos 3:2, Joh. 10:27 en 2 Petr. 2:14. Wat we hier opmerkten is dus niets nieuws. Gelijk men ziet komt het woord *kennis* herhaaldelijk in die beteekenis voor, zelfs in nog veel meer plaatsen dan de Kantteekenaren hier aanstipten.

Met name wijzen we op Job 34:4, waar staat: »Laat ons *kiezen* voor ons wat recht is, laat ons *kennen* onder ons wat goed is." Deze plaats bij Job is daarom zoo merkwaardig, omdat we hier twee deelen in één vers vinden, die beide hetzelfde zeggen, maar met eenigszins andere woorden, gelijk dit bij de Hebreeuwsche dichters telkens voorkomt. Als er in vers 26 staat, eerst: »*Zijne oogen zijn op ieders wegen*," en dan: »*Hij ziet al zijne treden*," dan wordt hier tweemaal precies hetzelfde in andere woorden gezegd, iets wat men noemt: het parallelisme, d. i. het evenwijdig loopen van twee reeksen woorden. Juist zoo nu is het ook hier. Er staat eerst: »Laat ons kiezen of *keuren* voor ons wat *recht* is," en dan ten tweede: »Laat ons *kennen* onder ons wat *goed* is;" en ook dit duidt dus beide malen hetzelfde aan. »Recht" is hier hetzelfde als »goed," en zoo ook wordt *kennen* hier verklaard door *kiezen* of *keuren.* Geheel in den zin, waarin de Kantteekenaren van Genesis 18:19 zeggen, dat »Ik heb hem gekend," beteekent: »Ik heb hem uitverkoren." Het Hebreeuwsche woord laat geen twijfel over. *Bachar* is keuren, verkiezen, uitverkiezen, en is hetzelfde woord dat gebezigd wordt van de *vrijmachtige* uitverkiezing Gods. Op de vele andere plaatsen waar *kennen* deze beteekenis heeft, zullen we thans, hoe leerzaam het ook zijn zou, niet ingaan. Dit zou ons te lang ophouden en ware beter in een wetenschappelijk betoog aan zijn plaats. Slechts op één tekst zij het ons veroorloofd nog even de aandacht te vestigen, t. w. op Psalm 1:5. Daar staat: »De Heere *kent* den weg der rechtvaardigen." Onze Psalmberijmers, die deze diepe woorden niet verstonden, maakten er van: »De Heer toch slaat der menschen wegen gade," en vatt'en deze woorden dus op in den zin van proefondervindelijke kennis, van kennis der ervaring, en maakten daardoor Ps. 1:4 in hun berijming brutaal Remonstrantsch. Wie de Schrift verstaat weet daarentegen zeer wel, dat bedoelde woorden *niet* slaan op wat God in den mensch bevindt en ziet, maar op hetgeen Hij van hem heeft *voorzien* naar zijn vrijmachtig welbehagen. Nu is bovendien die plaats uit Job daarom voor ons doel zoo opmerkelijk, overmits ook bij Job, evenals in het Paradijsverhaal, van de *kennisse van het goede* sprake is, reden waarom het wel eenigszins verbaast, dat men deze plaats zoo weinig bij den *Boom des kennisse, des goeds en des kwaads* te pas heeft gebracht. Dat dit ons te meer moet nopen op het verband tusschen beide plaatsen te letten, zal men ons wel willen toegeven, en doen we dit, dan blijkt er uit, dat in Job 34:4 het *kennen* van goed en kwaad opgevat wordt in den voor ons geheel ongewonen, maar in de Schrift veelzijns gangbaren zin van: *keuren* wat goed en wat kwaad is. Zelf bepalen, zelf beslissen, zelf uitmaken, zelf vaststellen, wat voor mij goed en wat voor mij kwaad zal zijn.

Zien we thans, of deze heel andere beteekenis bij de verklaring van Gen. 2:9 en v.v. al dan niet past. Iets waarbij men wel in het oog houde, dat we hier in het woord *kennen* geen beteekenis leggen, die in de Schrift slechts een enkel maal voorkomt, maar integendeel een beteekenis er van aangeven, die in de Schrift zeer gewoon is, en door niemand wordt betwist. God zegt in Gen. 3:22, na den val: »De mensch is geworden als onzer één, kennende het goed en het kwaad." Schrijf hiervoor nu in de plaats: »De mensch is geworden als onzer één, zelf *keurende* d. i. bepalende, wat goed of kwaad zal zijn", en de zin loopt uitnemend; ja, wordt eerst aldus recht verstaan. Het onderscheid tusschen God als *Schepper* en den mensch als zedelijk *schepsel* bestaat juist daarin, dat God *keurt* en *bepaalt* wat goed en wat kwaad is, en dat de mensch dit *niet mag doen*, maar het van God heeft aan te nemen. Afval en zonde is het derhalve, als de mensch worden gaat als God, om evenals God te willen *keuren* en *bepalen* wat goed en wat kwaad zijn zal. Dat is God zelven naar de kroon steken. Datgene willen doen als mensch, wat alleen Gode *als God* toekomt. In Gen. 3:5 zegt Satan tot Eva: »God weet, dat, ten dage als gij daarvan eet, zoo zullen uwe oogen geopend worden, en gij zult als God wezen, kennende d. i. *keurende*, het goed en kwaad". Dit nu was ook zoo. God wist, dat de mensch dien roof aan zijn eere, als God, kon zoeken te plegen. Alleen maar wijl Satan hieruit afleidde: Uit naijver wil God dat niet, en houdt u aldus van uw geluk af, — stond het zoo, dat God den mensch hiervan afhield, juist omdat die autonome zedenleer, d. w. z. dat zelf keuren en bepalen van wat goed en kwaad is, den aan God ontvallen mensch in het verderf zou storten.

In Gen. 2:9 lezen we, dat God dien Boom der kennisse in den hof plaatste, en in vs. 17, dat Hij verbood van dien boom te eten. Nu is in ons vorig artikel aangetoond, hoe de nog onzondige mensch, die Gods wet in zijn hart had geschreven, zijn toestemming aan al Gods geboden gaf, en al dit *goede* dus deed omdat het *goed* was. En voorts, dat hij, om te komen op het punt, dat hij iets deed, niet omdat hij zelf er meê instemde, maar uitsluitend omdat God het hem gebood, een gebod, buiten de zedenwet om, moest hebben, dat hij in blinde gehoorzaamheid, alleen omdat God het hem oplegde, had op te volgen. Welnu, dat proefgebod van den Boom der kennisse, stelde Adam dus juist voor de vraag, waarop het hier aankomt: »Zult gij zelf willen kennen, d. i. *keuren*, wat goed of kwaad is, of wel zult gij, die *keur* aan uw God overlatende, blindelings gehoorzamen"? Adam nu volgde *niet* blindelings, maar *ging zelf keuren*, kwam toen tot een tegenovergestelde slotsom als God, ging, als zelfstandig keurder van goed en kwaad, tegenover God staan, en viel juist hierdoor van God af. Naast God wilde hij als een tweede god gaan staan, juist zooals Satan hem had ingefluisterd, God en de mensch zouden alzoo *beiden* zelfstandig en vrijmachtig *keuren* wat goed en wat kwaad was, en dit nu was de ontsluiting van alle diepten der zonde. Zoo gevoelt men dus, hoe juist dit werktuiglijke proefgebod van den Boom der kennisse het doeltreffende middel was, om het bij den mensch tot beslissing te brengen, of hij de kennisse, d. i. *de keur* van goed en kwaad aan God wilde laten, of wel aan zich zelven wilde nemen.

Is nu deze opvatting de juiste, dan wordt hierdoor volledig bevestigd, wat we over dien boom, als den *Boom der Consciëntie*, schreven. De consciëntie toch gaat dan eerst werken, als er *tweerlei* oordeel over goed en kwaad in conflict komt. Wie zich aan het oordeel Gods *niet meer* stoort, heeft geen consciëntiewerking meer. Hij houdt alleen zijn eigen oordeel over. Wie gelijk Adam vóór zijn val, gelijk Christus op aarde, of gelijk de gezaligden in den hemel, *geen ander oordeel* in zijn binnenste kent, dan het oordeel Gods, kent evenmin een werking der consciëntie. Die werking der consciëntie komt daarentegen op, zoodra, en houdt stand zoolang, en werkt zoo dikwijls, als *eigen* oordeel met *Gods* oordeel in conflict komt, en er ten slotte voor zwichten moet. Men houde hier voet bij stuk. Ook onder ons zijn er sinds Amesius aldoor lieden geweest, denk slechts aan Coccejus en Lampe, die het primaat *van den wil* dreven; maar onze degelijke en zuivere theologen hielden destijds steeds staande, dat de wil slechts het *keurende* verstand volgt. Hoe snel die werking ook in ons toega, bij elke zonde is er een besluit van ons bewustzijn, dat, alles wel overwogen, het voor ons het best is, die zonde te doen; en we doen ze, doordien de wil het bewustzijn volgt. Elke zonde gaat dus uit van en rust op een oordeel, waarbij door ons gekeurd, bepaald en uitgemaakt wordt wat in dat bepaalde geval voor ons raadzaam en gewenscht was. Tegelijk daarmeê, of daarna komt nu echter *een ander oordeel* in het spel, het oordeel Gods, en dit oordeel keurt óf ons eigen oordeel goed óf keurt het af. En dat nu is in ons de werking der consciëntie. Juist zooals het in het Paradijs geschied is. Zoo zondigt de mensch niet, of het oordeel der consciëntie waakt voor het eerst op, is afkeurend, beschaamt hem, en dwingt hem te schuilen en zich te verbergen.

Hiermede is alzoo voor de leer der consciëntie de vaste grondslag gelegd. De consciëntie is een conflict tusschen tweeerlei oordeel, het oordeel van den mensch zelf en het oordeel van God. En dat conflict bestaat niet alleen daar, waar de consciëntie afkeurt wat God goedkeurde, maar in zeker opzicht evenzoo waar het goedkeurt. Immers waar de mensch eerst, buiten Gods keur om, voor zichzelf gaat uitmaken wat goed of wat kwaad is, toont hij reeds hierdoor in afval en zonde te staan. Wie in den staat van rechtheid staat, of ook weer van alle zonden is afgesneden, keurt *niet* eerst zelf, om daarna te vragen of deze keur met Gods keur overeenkomt; maar hij vraagt eerst naar Gods keur, en die kennende, volgt hij die. Dit conflict, dat zich als consciëntieuiting uitspreekt, roept juist deswege de zelfbeschaming te voorschijn, bij elk verschil met Gods keur. In die bevinding of erkentenis ligt toch de belijdenis van eigen dwaasheid. Men had met Gods keur moeten beginnen, daarop alleen moeten rusten, en daarvan alleen moeten uitgaan. De Heere is onze Wetgever, is onze Koning en onze Rechter. Hij alleen.

Uit het vorenstaande blijkt o. i. duidelijk, hoe bij deze opvatting *alle* moeilijkheid wegvalt, en de diepe zin, zoo van het gebeurde, als van de woorden, waarin ons dit verhaald is, wordt doorzien. »Kennisse van goed en kwaad," beteekent, dat de mensch zelf, vrijmachtig, keurt, bepaalt en beslist, wat goed en wat kwaad voor hem is. De proef waarvoor hij gesteld wordt is, dat hij eens voorgoed beslissen moet, of hij zich blindelings aan *de keur Gods* onderwerpt, of wel tegenover God *een eigen keur* wil oefenen, om aldus, als God, zelf wetgever en rechter te zijn. Satan zet hem aan, om, evenals God, een eigen keur te gaan oefenen. Na den val constateert God, dat de mensch tot deze zonde gekomen is, dat hij als god is gaan staan, zelf kennende, d. i. zelf *keurende* wat goed en wat kwaad voor hem was. Die beslissing kon niet vallen bij eenig stuk van

---

De Martelaren.

CCXIII.

JOHN HOOPER.

De eerste Puritein van Engeland mag John Hooper wel genoemd worden. Hij werd geboren in Sonwird-shire en studeerde een tijdlang aan de Universiteit van Oxford in de letteren. Toen het Gode behaagde hem de oogen te openen voor de waarheid, die in Christus Jezus is, zooals die door de Reformatie der 16e eeuw gepredikt werd, raakte zijn leven in groot gevaar. Vooral was dit het geval, nadat Gardiner vergeefs beproefd had, hem van de Reformatie afkeerig te maken. Hij werd vervolgd, krachtens de zes artikelen, binnen welke Hendrik VIII, die toen regeerde, de Reformatie wilde beperken, en die hij overschreed. Verkleed kon hij echter nog wegkomen, eerst naar Frankrijk en daarna naar Zwitserland, waar hij te Bazel en te Zurich langen tijd vertoefde en door innige banden van vriendschap aan Bullinger verbonden werd (1537). Met warme liefde wierp hij zich in het land der vreemdelingschap op de studie der theologie en der oude talen, vooral van het Hebreeuwsch. Te Zurich trad hij, op raad van Bullinger, in den echt. Met dezen zelven bleef hij, zelfs na zijnen terugkeer, in correspondentie. Een zijner merkwaardigste brieven is wel die, waarin hij zijnen vaderlijken vriend mededeelde, dat Cramner en de andere bisschoppen van Engeland in alles met de Zwitsersche kerken overeenstemden.

Nadat Eduard VI in 1549 den Engelschen troon beklommen had, keerde Hooper in zijn vaderland terug. Terstond trad hij toen als prediker op. In het begin beklom hij daartoe niet den kansel, omdat zijne kleeding verschilde van die, welke de geestelijken dier dagen gewoon waren te dragen, en de bisschoppen hem nog geene toestemming hadden gegeven om te prediken, ofschoon de hertog van Sommecret, de voogd des jongen konings, hem die wel verleend had. Dit was hem echter geen hinderpaal in de prediking. Onder eenen grooten toeloop van menschen van allerlei rang en stand predikte hij en bestreed daarbij de leer des Pausdoms. Zijn ijver en welsprekendheid maakten hem tot den meestgeliefden prediker van Engeland na Latimer. Door zijn toedoen verloor ook de Roomsche bisschop Bonner het bisdom Glocester. Onverschrokken trad Hooper dagelijks tweemaal, soms zelfs driemaal, op met de prediking van Christus en Dien gekruisigd. Over het algemeen was hij minzaam, ofschoon sommigen wel klaagden over zijne deftigheid en teruggetrokkenheid.

De graaf van Warwich koos Hooper tot zijnen kapelaan en wist te bewerken, dat hij tot bisschop van Glocester werd benoemd. Den 15en Mei 1550 kreeg hij deze benoeming, maar niet vóór den 8en Maart 1551 werd hij gewijd.

De oorzaak van dit uitstel lag in het bezwaar dat hij had, om dit bisschoppelijk ornaat aan te trekken. Ofschoon dit wel eenigszins verschilde van dat des Pausdoms, was het hem toch nog te Roomsch. Evenmin was hij gezind den eed van den aartsbisschop te doen, omdat die eindigde met de woorden »zoo helpe mij God, *allcheiligen*, enz. Deze laatste woorden ergerden hem. Cramner, die toendertijd aartsbisschop van Canterbury was, trachtte zijn bezwaren op te lossen. Tevergeefs. De graaf van Warwich verzocht Cramner om toegeeflijkheid, doch deze zag er tegen op haar te betoonen uit vrees, dat de Roomschgezinde bisschoppen ook om concessies zouden komen op punten van hooger belang. Toch zocht hij den raad van Bucer, professor van Cambridge en van Petrus Martyr, professor van Oxford. De eerste verklaarde zich in het algemeen tegen het bisschoppelijk ornaat, daar dit het bijgeloof in de hand werkt. Evenwel was hij van oordeel, dat Hooper zich dit gewaad moest laten welgevallen, omdat zij wettig was ingevoerd. Zoo oordeelde ook Martyr. Toch veranderde Hooper hierdoor niet van inzicht. Hij zond zelfs een geschrift in het licht, waarin hij zijnen tegenstand rechtvaardigde, terwijl hij ook predikte tegen het ornaat, waardoor hij aanleiding gaf tot oproerige bewegingen onder het volk. De geheime raad stelde Hooper toen onder toezicht van Cramner. Doch ook dit joeg hem geen vrees aan. Ten leste werd hij gevangen genomen. In den kerker werd hij toegeeflijker. Hooper verklaarde zich bereid om den eed te doen, mits hij niet bij alle heiligen behoefde te zweren. Dit geschiedde en Hooper predikte voor den koning in bisschoppelijk ornaat. Sinds echter vertoonde hij zich zelden in het zoogenaamde geestelijk gewaad. Alleen wanneer hij voor den koning, of in de hoofdkerk, of bij eene feestelijke gelegenheid moest optreden, droeg hij het. Nadat hij nu in Maart 1551 zijne wijding ontvangen had, was hij zoowel in het bisdom van Glocester als in dat van Worcester ijverig werkzaam als prediker en herder. De scholen trok hij zich bijzonder aan, terwijl hij de tucht, zonder aanzien des persoons, handhaafde. Dat niet allen dit goedkeurden, kunnen wij begrijpen. Eens kwam het zelfs zóóver, dat een edelman, dien hij bestraft had, omdat hij zijnen echt gebroken had, hem mishandelde.

Toen onder de regeering van Maria de Bloedige de Roomsche kerk weêr tot aanzien kwam, ondervond Hooper spoedig, hoevele machtige vijanden hij had, die hem haat'ten om zijne belijdenis der waarheid en getrouwheid in zijn ambt. De koningin riep hem naar Londen onder voorwendsel, dat hij aan de kroon eene groote somme gelds schuldig was. Zijne vrienden rieden hem aan te vluchten. Maar de martelaar weigerde dit. Hij toog naar Londen en werd daar gevangen genomen. Eenigen tijd daarna werd hij voor een geestelijke rechtbank gedaagd en met hem de bisschop Rogers. De laatstgenoemde bezweek voor de stem der verleiding uit vreeze en herriep zijne belijdenis. Doch Hooper bleef staande door de hulpe Gods. Derhalve werd hij verklaard een ketter te zijn en van zijne priesterlijke waardigheid ontdaan. Toen moest de wereldlijke rechter het vonnis uitspreken. Wat kon dat anders zijn dan een doodvonnis, dat te Glocester zou uitgevoerd worden? Hierover verheugde zich de martelaar, omdat hij hoopte in zijn ervensure die gemeente nog te kunnen zichten, wier herder hij gedurende zijn leven was geweest. Te voet werd Hooper naar Glocester gevoerd. Toen hij aan den brandstapel stond, werd hem verboden tot het volk te spreken. Daarom droeg hij in een luid gebed het volk den Heere op. Drie kwartier duurde zijn lijden aan den brandstapel. Vooreerst wilde het groene hout niet goed branden. Hooper verzocht meer hout aan te voeren, daar slechts zijne voeten konden branden. Toen hierin voorzien was, blies een sterke wind het vuur gedeeltelijk van hem af. Men zag hem dan ook nog, nadat zijne linkerhand was afgebrand en afgevallen, met de rechterhand op de borst slaan en hoorde hem tot Jezus Christus roepen. Toen stierf hij.

De Gaay Fortman.

de zedenwet, maar kon alleen vallen bij een proefgebod, dat blinde gehoorzaamheid eischte. En eindelijk, door zelf te willen keuren, kwam in hem *eigen oordeel* tegen het *oordeel Gods* over te staan, en uit de worsteling tusschen die beide oordeelen ontstond de werking der *consciëntie*. Zoo schikt zich alles in welgeordend verband, verklaart zich elk feit en elk woord waarin ons die feiten bericht worden, en blijft er letterlijk geen enkele moeilijkheid over. Slechts houde men hierbij wel in het oog, dat bij het zelfstandig kennen, d. i. *zelfstandig keuren* van goed en kwaad, niet aan een paragraaf in de Ethica moet worden gedacht, als ware hiermee uitsluitend een zelfstandig keuren van *zedelijk* goed en kwaad bedoeld. Die onderscheiding kan zelfs voor de consciëntie, en in het practisch oordeel van ons zedelijk bewustzijn, niet zoo scherp getrokken worden. Goed en kwaad beduiden in algemeenen zin, wat voor ons goed en wat voor ons kwaad was, zedelijk en in de gevolgen. Juist zooals de *Kantteekenaren* het van het goede opvatten: »wat goed hij hierdoor *verloor*."

Blijven nu nog alleen de raadselachtige woorden ter verklaring: »*Ten dage* dat gij daarvan eet, zult gij den *dood sterven*." Om een reden, die ons later eerst duidelijk kan worden, is deze profetie van het oordeel niet alzoo aan Adam vervuld. *Ten dage* van zijn val is Adam in den hem aangeduiden zin, *den dood niet gestorven*. De dood is wel terstond in hem geslopen. Niet later pas, maar op den dag zelf. Maar de dood is niet in hem voleind, en indien men aan mag nemen, dat Adam na zijn val wedergeboren, bekeerd, verlicht en gezaligd is, behoort evenzoo erkend, dat Adam den eeuwigen dood zelfs nimmer gestorven is, noch dien ooit sterven zal. Hierop kunnen we echter thans niet ingaan. De bespreking daarvan volgt later. Thans merken we alleen op, dat de uitdrukking: »*zult gij den dood sterven*," wijst op een voleinding van den dood in volstrekten zin. De zegswijze die hier in het Hebreeuwsch voorkomt, beduidt letterlijk: *sterven, sterven zult gij*, en pleegt daar gebezigd te worden, waar moet uitgedrukt, dat eenige daad of werking zoo sterk mogelijk, zoo volkomen mogelijk, zoo diep ingrijpend mogelijk, ja, tot in haar voleinding plaats grijpt. Ook onze Kantteekenaren vatten dat zoo op, waar ze zeggen, dat hier drieërlei dood inligt: 1°. de *lichamelijke* dood met alle voorafgaande ellende; 2°, de *geestelijke* dood der ziele; en 3°. de *eeuwige* dood, die tegelijk lichamelijk en geestelijk is. Ook zij leeren ons derhalve, dat »den dood sterven" hier beduidt: den dood ondergaan in al zijn breedte, lengte en diepte, den dood volkomenlijk en geheel en al, met inbegrip van alles wat in het denkbeeld van den dood inligt'. Juist daarom echter is het van aanbelang, hier geen verkeerd denkbeeld van den dood te laten insluipen. Gelijk ons bleek behoorde tot den staat der rechtheid, *niet*, dat de mensch niet in zonde kon vallen en alzoo aan den dood onderworpen worden, maar wel dat de mensch *onvergankelijk, onvernietigbaar, onuitdelgbaar* was, iets wat heel iets anders is dan den dood ondergaan. Had de mensch zich in den staat van rechtheid weten te maintineeren, zoo zou hij nimmer dien dood geproefd hebben. Niet den dood te smaken behoorde tot zijn natuur. Dat hij thans wel sterft, is uit het bederf zijner natuur. Maar heel anders staat de zaak, zoo ge niet naar zijn *natuur*, maar naar zijn *wezen* vraagt. Naar zijn *wezen* toch kan in den mensch zijn schepping niet worden te niet gedaan. Nu hij eenmaal bestaat, kan hij niet ophouden te bestaan. Een redelijk zedelijk wezen eenmaal bestaande is onvergankelijk. In Satan is geen spiertje leven. In Satan is niets dan dood. Maar niettemin *bestaat* hij, en kan zijn bestaan niet vernietigd worden. Ja, de *eeuwige* dood is alleen daarom *eeuwig*, omdat wat na den dood komt, zonder ooit te vergaan, eeuwiglijk den dood dragen moet. Met de dusgenoemde »conditioneele onsterfelijkheid" leert men dat tegenwoordig wel, maar de Schrift duldt die leer niet. Wij zouden wel willen dat Satan en de rampzalige engelen en de rampzalige menschen met één slag vernietigd werden. Dan ware hun lijden uit. Maar de Schrift getuigt dat het *niet* kan. Plant en dier worden in de stofwisseling vernietigd, maar een redelijk zedelijk wezen, juist om dat het een *ik* is en heeft, *kan* niet vergaan. En daarom verstaat ge den dood niet, zoo ge dien zoekt in vernietiging. De *dood* in u is heel iets anders, de dood is een scheiden, een uiteenscheuren, een vaneentrekken van wat naar Gods schepping in uw persoon harmonisch vereenigd moet zijn. Denk slechts aan uw tijdelijk sterven. Lichaam en ziel hooren bijeen; maar door den dood worden ze uiteengescheurd.

„Met vergenoeging".

Doch de godzaligheid is een groot gewin met vergenoeging.
1 Tim. 6 : 6.

»Ga dan heen, zoo roept de Prediker ons toe, eet uw brood met vreugde, en drink uwen wijn van goeder harte; want God heeft alreede een behagen aan uw werken."

En dit zegt de Prediker niet eens, maar daar komt hij telkens op terug. »De mensch heeft niets beters onder de zon, dan te eten en te drinken en blijde te zijn, want dat zal hem aankleven voor zijnen arbeid, de dagen zijns levens, die hem God geeft onder de zon."

Aan die uitspraak ergert zich en stoot zich menig geestelijk aangelegd vrome, zoowel onder de Modernen als onder de Orthodoxen, al spreekt menig orthodox vrome het, uit eerbied voor de Schrift, niet zoo openlijk uit.

Wat Jezus riep: »Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid, en *al deze dingen* zullen u toegeworpen worden," *dat* spreekt het hart, dat God zoekt, toe; maar *niet* die in den grond zinnelijke levensopvatting, die in eten en drinken opgaat.

En natuurlijk, *wars* dit de zin en de bedoeling van wat de Prediker zegt, dan zou elk kind van God den Prediker *moeten* tegenstaan, en moest heel dat boek de Schrift uit.

Maar zoo is de zin van den Prediker volstrekt niet.

Wat de Prediker op het oog heeft is heel iets anders, en iets wat vooral wij, Nederlandsche Christenen, zoo recht goed kunnen verstaan.

Hij is menschenkenner, diep is de blik dien hij sloeg in het menschelijk hart, en nu zag hij bij anderen, en ervoer aan zich zelf, hoe ons hart er toe neigt, om wat ons deel in dit leven is, het ons geschonken lot, het ons toevertrouwd talent *niet* te achten, en de hand al gedurig uit te steken naar wat meerder, en hooger en ongewoner is.

Hij had het opgemerkt, wat eindelooze schat van levensgeluk, die door God zijn menschenkinderen gegeven was, daardoor teloor gaat, en het is nu tegen dat moedwillig verwoesten van eigen levensgeluk bij breede klaasen van het volk, dat hij opkomt, een iegelijk toeroepende, dat hij toch schik zal hebben in het gewone, alledaagsche leven, en een oog zal krijgen voor den schat van levensgeluk, die in dat gewone leven inzit.

Zoo altoos thuis, zoo nooit afwisseling, zoo dat ordinaire leven, daar ziet elk opkomend jongman, elke opwassende jonge vrouw, o, zoo licht uit de hoogte op neer.

Daar is niets aan, dat verveelt, dat maakt dof en sut.

Neen, uit dat gewone moet men uit. Buitenshuis moet het gezocht. In het buitengewone. In wat *extra*, in wat *niet* alledaagsch is.

Zoo roept en dweept men. Tot ten slotte de buit dien men in dat buitengewone vindt, nog bitterder dan het alledaagsche teleurstelt. En men ten slotte, levensmoê, noch in het alledaagsche noch in het buitengewone meer smaak heeft.

Men had brood, men zocht pasteien. En het eind is, dat pastei en brood beide walging wekken.

En tegen die door en door ongezonde levensopvatting komt de Prediker nu op, en roept ons toe, dat juist in het gewone, in het ordinaire, in het alledaagsche, in het huislijke leven, de eigenlijke zenuw voor ons levensgeluk moet worden gezocht, en dat het tegen Gods ordinantie ingaat, en een miskennen van zijn liefde in het alledaagsche leven is, zoo de broodkruimels van het huislijk samenzijn ons steken.

En daarom nu zegt hij:

»Ga dan henen, eet uw brood met vreugde, en drink uwen wijn van goeder harte; want God heeft alreeds een behagen aan uwe werken. Laat uwe kleederen te allen tijde wit zijn, en laat op uw hoofd geene olie ontbreken. Geniet het leven met de vrouwe, die gij liefhebt, alle de dagen uws ijdelen levens, welke God u gegeven heeft onder de zon, alle uwe ijdele dagen; want dit is uw deel in dit leven, en van uwen arbeid, dien gij arbeidt onder de zon. Alles, wat uwe hand vindt om te doen, doe dat met uwe macht."

En hierop nu zegt nog al wie recht den band van *natuur* en *genade* verstaat, van heeler harte *Amen*.

Elke andere beschouwing van het leven is zoo wreed, en maakt Gods Voorzienig bestel op zoo stuitende wijze te schande.

Of is het niet een waarheid, waarop niets af te dingen valt, dat de millioenen en nogmaals millioenen onder de kinderen der menschen niets anders dan dat *gewone leven* hebben, heel hun leven lang in die zeer *gewone* verhoudingen en zeer *gewone* bezigheden opgaan, en aan dat extraordinaire nooit toekomen, ja, zelfs niet denken kunnen.

En indien nu, waarlijk, dat gewone, stille, huislijke, alledaagsche leven zoo arm, zoo dor, zoo onverkwikkelijk voor ons hart, en zoo leeg aan levensgeluk was, waar bleef dan de Voorzienigheid uws Gods, die toch juist dit, en geen ander, lot voor negentig honderdsten van zijn menschenkinderen besteld en bestemd heeft?

En als gij, door uw smaden van dat gewone en stille en zeer alledaagsche leven, den smaak om er in te genieten bij anderen bederft, zijt ge dan niet wreed, wreed op ergerlijke wijze, daar ge toch volkomen onmachtig zijt, om aan die millioenen en millioenen een ander, een hooger geluk in de plaats te geven?

En als dan de Prediker, weer zin en smaak voor dat stil en alledaagsch en huiselijk geluk poogt te wekken, herkent ge dan in hem niet den Prediker van het Woord zijns Gods, die wat God in dat gewone leven aan levensgeluk besloot, ook voor u weer poogt te ontsluiten?

»De godzaligheid is een groot gewin *met vergenoeging*", betuigt de apostel aan Timotheus.

Let wel op dat woord »vergenoeging". Evenals het woord »genoegen" in iets hebben, komt het van *genoeg*. Niet alleen in onze taal, maar ook in de grondtaal der Heilige Schrift.

Wie »genoeg" heeft, die is »vergenoegd", en smaakt »genoegen."

En die »vergenoeging" brengt u de godzaligheid daardoor, dat ze u gelooven doet, dat God uw levenslot bepaalde, dat de levenskring waarin ge leeft, Zijn maaksel is, dat de arbeid waaraan ge arbeidt, de van Hem u gegeven roeping is, en dat er alzoo in deze uw existentie, omdat God ze u zoo toebedeelde, genoeg voor uw hart moet schuilen, als uw hart het er maar weet uit te halen.

Wie altoos iets anders zoekt dan hij heeft, een ander huis wil hebben dan waarin hij woont, een ander kleed dan wat hij draagt, een ander beroep dan waarin hij arbeidt, een anderen kring dan waarin God hem geplaatst heeft, die voelt in zijn hart ten slotte *zoeerzin* tegen dat huis, dat kleed, dat beroep, dien levenskring. Die wordt er gemeinlijk en wrevelig tegen. Die is buiten staat dit alles te waardeeren, en buiten machte, om er het betrekkelijk goede uit te halen. Hij haalt er *gif* uit, en kan er geen *honig* uit puren, omdat hij altemaal distelen om zich heen ziet, en nergens bloemen.

Maar wie er omgekeerd tegenover gaat staan, wie denkt en weet: Dat is nu het leven waarin ik te leven heb, dat zijn de personen uit wie ik mijn kring moet vormen, dat is het huis waarin ik gelukkig moet zijn, dat is de arbeid waarin ik mijn schik moet vinden, — die trekt zijn oog van het andere en meerdere af, trekt zijn blik samen op wat hij heeft, en ontdekt nu allengs, hoe er een schat, een altoos grooter wordende schat in dat gewone leven schuilt, dien God er in besloot, maar dien hij er niet in zag.

Vooral wij, Nederlandsche Christenen, kunnen dat verstaan, omdat het ons bovenal gegeven is geworden, om die kostelijke gave van het stille gewone burgerleven tot zeldzaam hooge ontwikkeling te brengen.

Juist in den bloeitijd van ons geestelijk leven, toen het Calvinisme den toon aangaf, heeft ons Christenvolk zich niet vergaapt aan vreemde of buitengewone dingen, maar er zich op toegelegd, om het huislijk leven, het gewone beroep, den alle laagschen arbeid, de gansch ordinaire levenskringen, zoo rijk mogelijk te ontwikkelen, er smaak en zin voor aan te kweeken, en over te vloeien van lof en dank voor den ongemeenen schat van stoffelijk en geestelijk geluk beide, die juist in dat *gewoon menschelijk leven* te vinden was.

Zelfs vreemdelingen hebben daarom het leven onzer vaderen bewonderd, dichters hebben het bezongen, en kunstenaars hebben het in onzen landaard geroemd, hoe juist het Calvinisme het aanzijn gaf aan die heerlijke, nog heel de wereld door beroemde schilderschool, die meest altijd dat ordinaire leven afschilderde, en er de uitdrukking in tooverde van rijke vergenoegdheid en innerlijken schik.

En dat nu de Prediker daarbij telkens het eten en drinken op den voorgrond schuift, is geen feil, maar moet zoo zijn.

Want »eten en drinken" dat is de *huislijke maaltijd*, en die huislijke maaltijd, vooral het middagmaal, is metterdaad *de kroon van het huiselijk leven*. Dan komen allen saâm. Saâm geniet men in elkanders bijzijn. Men voelt zich als één gezin. Men geniet de vrucht van aller gemeenschappelijken arbeid. Saâm looft en dankt, saâm bidt en smeekt men. En door dat saâm genieten gesterkt, keert een ieder weer tot de rijke taak van het gewone leven terug.

En doet nu dat zoeken van »vergenoeging" in het alledaagsche leven te kort aan den bloei van het geestelijke leven?

Maar immers juist, toen die innerlijke »vergenoeging" het kenmerk van onzen landaard was, heeft hier het geestelijk leven het meest gebloeid.

Juist dat stille alledaagsche leven kweekt godsvrucht, en eerbaarheid, en houdt den jongen man in toom en teugel.

Het verstrooit minder, en doet de ziel meer tot zich zelve inkeeren. Door mindere uithuizigheid *schept het tijd*, en geeft het smaak in degelijke lectuur. Spreidt een waas van tevredenheid over alle huisgenooten. En geeft in die rustige steer juist wat noodig is voor een *leven des gebeds*.

Zelfs geven we niet toe, dat die overprikkelde geestelijke zin, die altoos geestelijke *extra's* zoekt, en buitenshuis het vrome najaagt, en geestelijk niets geniet, of er moet iets bijzonders bijkomen, hooger zou staan.

Integendeel, die uitheemsche geest is *minder* vroom. Hij leidt geestelijk tot overprikkeling, en maakt dat de gewone middelen, die God voor onze stichting verordineerd heeft, ons niet meer voldoen.

Ook geestelijk gaat men dan walgen van het gewone brood, en vraagt altoos om wat een spreekwoord noemt, »korstjes van pasteien".

Gezond, in de kern gezond, is alleen zulk een leven, waarin het *gewone* ons *genoeg* is, en daardoor heel het leven ons tot éene rijke *vergenoeging* maakt.

Dan is er geluk en dan welt er dank uit het hart op. Dan is de doorgaande stemming van het hart Godverheerlijkend. En dan is er levensmoed en levenskracht om ook het kruis te dragen, dat elke dag ons oplegt.

En dan komen er ook wel dagen, dat we uit ons *huis* naar onze *loofhut* gaan.

Maar toch altoos zoo, dat we, straks uit de *loofhut* in ons *gewone huis* teruggekeerd, weer voelen, weer beseffen, dat de loofhut goed voor enkele weken was, maar dat ons eigenlijk *leven*, en daarmee ons waarachtig *levensgeluk* toch door God verborgen is in ons *gewone huis*.

Als wij het in dat huis maar weten *te vinden!*

Amsterdam, 13 Maart 1896.

Een verklaring.

Door de heeren Noordtzij, Wielenga, Bavinck en Biesterveld, allen Docenten aan de Theologische School te Kampen, is in de *Bazuin* van de vorige week onderstaande verklaring geplaatst, met verzoek dat andere bladen die wilden overnemen.

Ter inlichting diene, dat de twee eerste punten van deze verklaring betrekking hebben op een voorstel dat van Curatoren der Theologische School op de Synode van Middelburg inkomt, in zake de regeling van het onderwijs aan die school.

Met dat besluit kon de heer Lindeboom zich *niet* vereenigen, en onlangs heeft hij tegen dit besluit zich in publieken geschrifte verzet.

Het is die publicatie van den heer Lindeboom, waardoor deze verklaring van de vier genoemde heeren is uitgelokt.

Zij luidt als volgt:

In het laatste nummer van de *Bazuin* is door Prof. Lindeboom een schrijven geplaatst, waarin hij aan de Kerkeraden der Gereformeerde Kerken zijn bezwaar kenbaar maakt tegen de nieuwe regeling van het litterarisch en het theologisch onderwijs aan de Theologische school, welke door Dr. Bavinck ontworpen werd, door de Curatorenvergadering is aangenomen en door haar ter Synode zal worden gebracht. Ondergeteekenden oordeelen daarmede het oogenblik gekomen, om ook hunnerzijds hun gevoelen openlijk mede te deelen. Want al is de nieuwe regeling feitelijk een voorstel van Curatoren geworden en het schrijven van Prof. Lindeboom in de eerste plaats dus tegen dat College gericht, toch zijn ondergeteekenden mede aansprakelijk voor het voorstel, dat op de curatorenvergadering werd aangenomen. Het is in hoofzaak door een hunner ontworpen; het werd door hen allen gesteund; het is op hun advies en met hun medewerking door het college van Curatoren, na eenige wijzigingen, goedgekeurd en overgenomen. Langer zwijgen onverantwoordelijk achtende, meenen zij daarom, noode maar gedwongen, het volgende te moeten uitspreken:

1. Vooreerst hebben zij ernstig bezwaar tegen de wijze, waarop Prof. Lindeboom voor zijne opvatting steun zoekt in de Gereformeerde kerken. Evenals aan Dr. Bavinck, was ook aan Prof. Lindeboom door curatoren opgedragen, om een nieuwe regeling te ontwerpen. Zijn voorstel vond in den kring der leeraren slechts steun bij den heer Mulder en kon bij de curatoren slechts een minderheid verwerven. Desniettemin werd zijn voorstel op zijn verzoek nog in het Verslag der curatoren-vergadering afgedrukt. Zijn bezwaar werd opgenomen in de notulen. Op de aanstaande Synode heeft hij alle recht en vrijheid van spreken. Als deputaat voor de opleiding heeft hij bovendien het voorrecht, zich rechtstreeks tot de kerken te kunnen wenden en zijn opvatting haar voor te leggen. Zoo lag het dan voor de hand, dat Prof. Lindeboom, evenals wij, dit voorstel van curatoren aan het oordeel der kerkeraden zou overlaten en niet openlijk op deze wijze tegen curatoren en ambtgenooten optreden zou.

2. Veelmeer moeten ondergeteekenden echter opkomen tegen de bezwaren, die door Prof. Lindeboom tegen de voorgestelde nieuwe regeling worden ingebracht. Het gaat niet aan, deze thans in den breede te weerleggen. Liefst laten zij de onpartijdige beoordeeling aan de kerkeraden over. Indien het noodig mocht blijken, willen zij gaarne hun protest tegen het bezwaarschrift van Prof. Lindeboom met redenen omkleeden. Thans volstaan zij met uit te spreken, dat die bezwaren ongegrond zijn. Het is niet waar, dat de nieuwe regeling groote schade doet aan de eenheid en samenwerking van het litterarisch en het theologisch onderwijs en alzoo de kracht der Theol. School tot vorming van Bedienaren des Woords verzwakken zal. Het is niet waar, dat zij aan de kerken een arbeid oplegt, die niet tot hare roeping en bevoegdheid behoort. Het is bovenal niet waar, dat zij in het karakter en de bestemming der School zulk eene verandering brengt, dat deze daardoor zou gaan huldigen de souvereiniteit der wetenschap.

3. Het publiek optreden van Prof. Lindeboom in deze zaak, is daarom te meer te betreuren, wijl er elke noodzakelijke verbetering der Theol. School onwillekeurig door tegengehouden en uitgesteld wordt. En die verbetering is dringend noodzakelijk. Ieder deskundige kan zich daar ook reeds bij oppervlakkige kennismaking volkomen van overtuigen. De feitelijke inrichting der Theol. School is de beste rechtvaardiging van de noodzakelijkheid der verandering en van het door de Curatoren-vergadering aangenomene voorstel.

4. Eindelijk voegen zij hieraan nog het volgende toe. Van verschillende zijden is tot ondergeteekenden het gerucht doorgedrongen, dat zeer velen in de Gereformeerde kerken in de meening verkeeren, alsof Prof. Lindeboom in zijn aanval op de Encyclopaedie van Dr. Kuyper en in zijne denkbeelden over theologie, wedergeboorte en doop, rechtvaardigmaking, behoudenis van het menschelijk geslacht enz. uit hun naam schrijven en hun gevoelen vertolken zou.

Daartegenover stellen ondergeteekenden er prijs op te verklaren, dat dit *in geenen deele het geval is*. Veeleer zijn zij van oordeel, dat er *geen oorzaak* is, om Dr. Kuyper van allerlei dwalingen en ketterijen, zelfs van pantheisme en philosophische vervalsching der theologie aan te klagen, en deze beschuldigingen telkenmale in publieke geschriften, buiten den kerkelijken weg om, tegen hem in te brengen. In alle bovengenoemde kwesties staan zij *principiëel* aan de zijde van den aangevallene. Voor hen bestaat er in dezen zin geen tegenstelling tusschen Kampen en Amsterdam. En zij betreuren de heftige en ongegronde oppositie tegen Dr. Kuyper te meer, wijl zij de broeders verdeelt, de kerken in spanning houdt, de ineensmelting der plaatselijke kerken belemmert en alzoo niet bevorderlijk is aan den bloei der gemeente van Christus.

M. Noordtzij.
D. K. Wielenga.
H. Bavinck.
P. Biesterveld.

Kampen, 28 Febr. 1896.

We voegen hier voorshands niets aan toe, al doet het ons natuurlijk genoegen, dat ook van die zijde thans de waarheid erkend wordt, waarop we zoo dikwijls wezen, dat de Dogmatiek, de Encyclopaedie en zooveel meer èn te Amsterdam èn te Kampen, uit gelijke beginselen, zij het ook op onafhankelijke wijze, gedoceerd wordt.

De komende Synodale vergadering der Kerken.

Voorheen hebben we ons vaak diep in den kerkelijken strijd gemengd, en ons veroorloofd over allerlei vraagstukken die op kerkelijk terrein waren op te lossen, terstond onze bescheiden meening te zeggen.

We mochten ontwaren, dat hierop eenige prijs werd gesteld, en misschien overschatten we de straallengte van onzen invloed niet, zoo we ons inbeelden dat ook de *Heraut* zijn aandeel had in den loop der kerkelijke gebeurtenissen na 1878.

Gelijk we echter reeds voor twee jaren te kennen gaven, wenschen wij voorshands aan den kerkelijken strijd in engeren zin geen deel meer te nemen, en zullen dan ook ditmaal de behandeling van de onderscheidene onderwerpen, die op de eerstvolgende Synode aan de orde komen, niet door advies helpen voorbereiden.

Wat ons hiertoe noopt is het feit, dat het geven van advies wel plicht is en nut kan hebben, zoolang de strijd met argumenten en op grond van beginselen gevoerd wordt, maar volkomen doelloos wordt en eer kwaad doet, zoodra blijkt, dat wat woelt niet de worsteling is van argument tegen argument, maar de gisting van antipathie en sympathie, de invloed van allerlei stemming en gezindheid, blinde zin en geblinddoekt vertrouwen of wantrouwen.

Dan toch is niet de helderheid van hoofd, maar de tocht van het hart aan het woord, en daartegen is elk betoog machteloos.

Zoodra ons daarom, na Dordt 1893, gebleken was, dat de gewichtige quaestie van de opleiding van Dienaren des Woords dat stadium was ingetreden, hebben we openlijk verklaard, voorshands van elke persoonlijke poging tot het oefenen van invloed op de kerkelijke beslissingen ten deze af te zien.

Er staat toch voor de toekomst onzer kerken, en we meenen te mogen zeggen, voor de toekomst *van ons vaderland*, te veel op het spel, dan dat we ons ten deze aan onvoorzichtigheid bezondigen willen.

In dit besluit nu zijn we, door wat sinds gebeurde, bevestigd.

Er is toch sedert dien tijd door zekere kringen, men mag zeggen, schier een jacht tegen ons geopend als tegen schadelijk wild in het woud.

Zooals het onder de Liberalisten heet: *Le cléricalisme voilà l'ennemi*, zoo heeft men in enkele dier kringen den kreet doen hooren: »De man van de *Heraut*, ziedaar de verderver."

Nu hebben we dit zeer kalm opgevat, en terstond erkend, dat prejudicieel op persoonlijk terrein niet te pas komt, dat ieder verplicht is te waken en te waarschuwen tegen wat hem ook in den liefsten broeder bedenkelijk schijnt, en dat de kerken te oordeelen hebben.

Er is dan ook, onzes bedunkens niets tegen, dat de eerstkomende Synode oordeele, of er achter zeker schapenvacht een wolf schuilt.

Integendeel, zulk een oordeel zouden we zelfs wenschen.

Maar ditzelfde had men onzes erachtens kunnen najagen op meer *broederlijke wijze*, met een ernst waar meer heilige teederheid in sprak, met een reuke des vredes, zonder de hittigheid van den jager, die het wild vervolgt.

Nu dit echter niet bij allenzoo zijn mocht, komt het ons niet alleen gewenscht en raadzaam, maar zelfs plichtmatig voor, om, als redactie van de *Heraut*, ons niet in de aangelegenheden van de komende Synode te mengen.

Die Synode moet geheel vrij blijven, en de mannenbroeders, die, van de instemming der meerderheid verzekerd, de voornaamste verantwoordelijkheid voor de te nemen besluiten zullen dragen, moeten niet onzerzijds bemoeilijkt worden door aan hen ongevallige adviezen.

Wij althans zullen elken schijn vermijden, alsof we door de macht van ons blad op de samenstelling of de houding der komende Synode eenigen invloed poogden te oefenen.

Een Synode van kerken is geen politieke vergadering, waarin partijen om de overwinning kampen.

Voor ons schuilt de eenig duurzame kracht in den triomf der beginselen die uit Gods Woord, door onze vaderen in de bloeiperiode van hun geestelijk leven, onder de leiding des Heiligen Geestes zijn opgemaakt.

Die beginselen pogen we te dienen.

Naar die beginselen mogen de kerken over ons oordeelen, maar we wenschen dan ook onzerzijds alles te vermijden, waardoor het inzicht in die beginselen troebel zou kunnen worden.

De doodstraf.

Zonder overdrijving mag gezegd, dat de vraag, of in ons strafrecht de doodstraf weer als straf behoort te worden opgenomen, allengs zoo meer aan de orde komt.

De actie van Rotterdam uitgegaan, al kon ze niet aanstonds haar doel bereiken, werkte hiertoe ongetwijfeld mede.

Maar wat vooral in staat is, dit geding weer in gladder spoor te brengen is het feit, dat thans ook een onzer hoogleeraren in de rechten, Prof. Fabius, haar tot onderwerp koos van een belangrijke rede, die hij nu reeds te Amsterdam en te Rotterdam hield, en allicht ook in andere plaatsen voor zal dragen.

Want wel heeft ook een meer theologisch blad als het onze te dezen opzichte een roeping te vervullen, en hebben we uit dien hoofde ons de moeite gegund, om de ordinantiën der Heilige Schrift op dit punt, met eenige zorg na te gaan.

Maar het spreekt toch vanzelf, dat tusschen zulk een exegese, en het voorbereiden van deze quaestiën voor het strafrecht, nog altoos een breede klove ligt, die alleen door een hoogleeraar in de rechten, of althans door een jurist, kan overbrugd worden.

Reeds nu bleek uit de lezing van Prof. Fabius, hoe men uit de nachtschuit komt, zoo men nog altoos waant, dat de quaestie van de doodstraf in het Europeesche criminalistisch geding nog steeds zoo staat als ze door de Liberalen hier te lande, na de periode van '48 is aangediend.

Het tegendeel blijkt waar te zijn.

De quaestie van de doodstraf, hier te lande alleen van Antirevolutionaire zijde en van den Roomschen kant levendig gehouden, is op wetenschappelijk gebied weer allerwegen aan de orde, en wie zich voor haar interesseert, is ook op juridisch gebied in goed gezelschap.

In verband hiermee wijzen we er op, dat ook Mr. J. Bohl, advocaat te Amsterdam, in zijn toelichting van de *Code de Commerce Romain* op blz. 123 v.v. met warmte vóór de doodstraf partij kiest.

Amsterdams Kerk één en onverdeeld.

Nog altoos is ook de Gereformeerde kerk van Amsterdam in twee kerkelijke instituten verdeeld.

Een kerk genaamd naar de Keizersgracht, en een kerk genaamd naar de Kerkstraat.

A en B.

Toch drong sinds lang ook in Amsterdam het besef door, dat dit niet de meest gewenschte toestand is, en beide kerken poogden reeds op allerlei wijs van hoogen zin blijk te geven, door afvaardiging naar elkanders kerkeraden; door prediking om en om in beider reeksen kerken; door poging om de scholen te vereenigen; door het saâmkomen der predikanten in één dusgenaamd »ministerie"; door het kerken over en weer; door broederlijke samenwerking op velerlei terrein.

Doch zelfs hierbij bleef het niet, ook tot *rechtstreeksche* pogingen om ook als instituten in een te vloeien zijn reeds lang de voorbereidende stappen gedaan.

Reeds benoemden beide kerken voor jaar en dag elk een breede commissie om deze gewichtige aangelegenheid te bespreken, en sinds lang was men het in beginsel eens, dat het toch eigenlijk tot vereeniging komen moest.

Alleen maar de bezwaren die men op dezen weg des vredes ontmoette, waren vooral in zoo groote kerken niet gering.

In twee kerken, die saâm ver over de 30.000 zielen tellen, bestaan zooveel regelingen, vaste usantiën, verkregen rechten, manieren van kerkelijk leven en handelen, dat het, op zich zelf, schier een onbegonnen werk moest heeten, om te beproeven, hoe men deze tweeërlei strooming van kerkelijk leven in éene bedding saam zou brengen.

Vooral van de zijde der oudere kerkfor-